

в сфері управління водними ресурсами місцевим органам влади, що підвищить їх відповідальність за раціональне використання водних ресурсів. До того ж передача повноважень повинна бути підкріплена фінансовими ресурсами у вигляді субвенцій від державних органів, а також належним контролем з боку останніх. Причому ці субвенції повинні визначатись за методикою, затвердженою Кабінетом Міністрів із врахуванням виділеної певному суб'єкту квоти забору водних ресурсів, чисельності населення території, яка піддається негативному впливу вод, а також довжини берегової лінії в межах населеного пункту.

Крім того, у Водному кодексі за державним органом виконавчої влади, що здійснює контроль і нагляд у фінансово-бюджетній сфері, слід закріпити право відкликати кошти, надані у вигляді субвенцій на певні цілі, якщо вони використовуються не за призначенням.

Висновки

Отже, концептуальними напрямками розвитку платного водокористування в Україні на найближчу перспективу мають бути:

- підвищення діючих нормативів до рівня тарифів на постачання води, які відображають реальні затрати водогосподарських організацій, а також збільшення частки платежів за воду в собівартості продукції;
- включення до складу нормативів збору водної ренти з подальшим перерахуванням її на користь держави як власника водних ресурсів;
- формування таких економічних відносин у галузі водокористування, які б забезпечували досягнення загальнодержавних інтересів всіма його ланками – від підприємства-водоспоживача до водогосподарської організації;
- суттєве зниження або скасування пільг для окремих галузей;

- забезпечення пропорційного надходження коштів від збору за спеціальне використання води протягом року;
- перегляд, в напрямку зменшення, строків, відведених для подання розрахунку збору і його сплати;
- вдосконалення системи затвердження лімітів водоспоживання, насамперед, при введенні нових чи розширенні діючих підприємств;
- трансформація податкових платежів в неподаткову плату, що базується на договірних стосунках, яка передбачає цільове використання коштів і їх адресне спрямування на відтворення та збереження водних ресурсів;
- відпрацювання механізму розподілу збору між бюджетами різних рівнів з метою акумуляції коштів на тому рівні влади, який здатний забезпечити їх найефективніше використання.

Список використаних джерел

1. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року №213/95-ВР [Електрон. ресурс] // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 1995. – №24. – Ст. 189. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
2. Водный кодекс Российской Федерации от 3 июня 2006 г. №74-ФЗ. [Електрон. ресурс] // Собрание законодательства РФ. – 2006. – №23. – Ст. 2381. – Режим доступу: <http://www.szrf.ru/>
3. Пріоритетні напрями реформування управління та охорони водних ресурсів на період 2006–2015 років [Електрон. ресурс]: Держводагенство України. – Режим доступу: // <http://www.scwm.gov.ua/>
4. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 №2755-VI // Відомості Верховної Ради України від 08.04.2011 – 2011 р., №13 / №13–14, №15–16, №17. – С. 556, стаття 112.
5. Проект Стратегії національної екологічної політики на період до 2020 року [Електрон. ресурс]: Держводагенство України. – Режим доступу: // <http://www.scwm.gov.ua/>
6. Механизм «ООН – водные ресурсы» [Електрон. ресурс]: Режим доступу: // <http://www.unwater.org/index.html>

М.М. АЛЕКСАНДРОВА,
аспірантка, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

Модифікація інструментів фіскальної політики в умовах кризи

У статті проаналізовано результативність використання системи фіскальних інструментів (прогресивне оподаткування, виплати безробітним, інші соціальні трансферти) в умовах подолання кризи.

Ключові слова: фіскальна політика, фіскальні інструменти, фінансово-економічна криза, державне макроекономічне регулювання, автоматичні стабілізатори, споживання, сукупний попит.

В статье проанализирована результативность использования системы фискальных инструментов (прогрессив-

ное налогообложение, выплаты безработным, другие социальные трансферты) в условиях преодоления кризиса.

Ключевые слова: фискальная политика, фискальные инструменты, финансово-экономический кризис, государственное макроэкономическое регулирование, автоматические стабилизаторы, потребление, совокупный спрос.

The article analyzes the impact of the use of fiscal instruments (progressive taxation, payment of unemployment and other social transfers) in a crisis.

Keywords: *fiscal policy, fiscal instruments, financial and economic crisis, government macroeconomic regulation, the automatic stabilizers, consumption, aggregate demand.*

Постановка проблеми. В умовах найбільшої за останні три чверті століття економічної кризи, яка охопила практично всі країни, теоретичні та практичні аспекти державного макроекономічного регулювання, орієнтованого на припинення рецесії, відновлення економічного зростання, модифікацію інструментів фіскальної політики, набувають особливої актуальності.

Більшість сучасних економістів поділяє думку про те, що роль грошової політики має бути підтримана фіскальними стимулами, і фундаментальні положення кейнсіанської і монетаристської теорій лягли в основу національних антикризових програм. Разом із тим широко дискутуються проблеми ефективності та прийнятності різних інструментів фіскальної політики. Фіскальне стимулювання в період кризи передбачає використання двох основних інструментів: збільшення державних витрат і зниження податків.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Проблема аналізу ролі політики в регулюванні економічного циклу не нова для економічної науки. Ще на початку ХХ ст. у США з'явилися пропозиції використати державні витрати на вирівнювання циклічних коливань і стабілізацію всіх видів економічної діяльності. Дослідники С. та Б. Веби спільно А.Л. Баулі у «Доповіді меншості в Комісії з питань законів про допомогу бідним» (1909) рекомендували фінансувати з державного бюджету громадські роботи, коли безробіття охоплює 4% від усієї робочої сили. У 1913 році американський дослідник А. Пігу висловив ідею про можливість дефіцитного фінансування громадських робіт у період економічного спаду. До того часу серед економістів домінувало критичне ставлення до ідеї незбалансованого бюджету. На початку 1930-х років під час Великої депресії ряд англійських дослідників (Лейтон, Стемп, Гарод, Гейдскел, Мід, Е. А.Г. Робінсон і Дж. Робінсон) теж підтримали ідею тих державних витрат на боротьбу з економічною кризою [2, с. 602–603]. Але найповнішого обґрунтування ідеї використання фіскальних засобів антициклічного регулювання отримали в роботах Дж.М. Кейнса, який на відміну від представників неокласичної політичної економії обстоював навмисне нез-

балансований бюджет і збільшені витрати на громадські роботи, фінансовані за рахунок кредитів [2, с. 586].

Проблематика фіскальної політики знаходила своє відображення у працях українських учених: Є. Боброва, І. Луніної, Ю. Іванова, В. Мельник, В. Федосова, В. Опаріна, А. Крисоватого, В. Андрущенко, С. Юрія, А. Соколовської та ін. Вченими було зроблено значний внесок у дослідження особливостей податкового регулювання у країнах світу, визначення впливу податкового навантаження на розвиток економіки, обґрунтування напрямів реформування оподаткування в Україні тощо.

Мета статті – проаналізувати результативність використання системи фіскальних інструментів (прогресивне оподаткування, виплати безробітним, інші соціальні трансферти) в умовах подолання кризи.

Виклад основного матеріалу. Фіскальна політика являє собою заходи, які вживає уряд з метою стабілізації економіки за допомогою зміни величини доходів та видатків державного бюджету. Цілями фіскальної політики як будь-якої стабілізаційної (антициклічної) політики, спрямованої на згладжування циклічних коливань економіки, є забезпечення:

- 1) стабільного економічного зростання;
- 2) повної зайнятості ресурсів (перш за все вирішення проблеми циклічного безробіття);
- 3) стабільного рівня цін (вирішення проблеми інфляції).

Фіскальна політика – це політика регулювання урядом насамперед сукупного попиту. Регулювання економіки в цьому випадку відбувається за допомогою впливу на величину сукупних витрат. Однак деякі інструменти фіскальної політики можуть використовуватися для корегування сукупної пропозиції через вплив на рівень ділової активності.

Інструментами фіскальної політики виступають витрати і доходи державного бюджету, а саме: 1) державні закупівлі; 2) податки; 3) трансферти.

За формою впливу фіскальне регулювання належить до непрямих методів державного регулювання, що базуються не на прямому примушенні господарюючих суб'єктів, а на використанні їхніх економічних інтересів. Використовуючи інструменти фіскальної політики, держава створює умови, за яких економічним суб'єктам стає вигідним враховувати інтереси держави в процесі своєї діяльності і не вигідною є опортуністична поведінка. Фіскальне регулювання не має самостійності відносно макроекономічної політики, тому

Таблиця 1. Важелі та інструменти фіскального регулювання фінансових потоків [4]

Фіскальні важелі	Фіскальні інструменти
Бюджетні	Структура видатків бюджету
	Бюджетні інвестиції
	Трансферти
	Бюджетний дефіцит
Податкові	Податкове навантаження
	Податкові ставки
	Податкові пільги
	Спеціальні режими оподаткування
	Альтернативні режими оподаткування
	Розстрочення і відстрочення податкових платежів

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

будь-яку зміну в політиці супроводжує адекватна реакція фінансового регулювання.

Реалізація механізму фінансового регулювання передбачає використання двох основних груп важелів – бюджетних та податкових, дія яких реалізується через застосування відповідних інструментів (табл. 1).

Податкові інструменти є одними з найнебезпечніших, через специфіку короткострокових та довгострокових наслідків їх впливу на економіку короткотермінові. Короткостроковий ефект їх дії пов'язаний із зміною податкових ставок або, так званих, автономних податків, які безпосередньо змінюють доходи і, відповідно, величину споживання. Тобто в даному випадку, податки впливають, перш за все, на сукупний попит, зміна якого стимулює динаміку пропозиції. Проте для того, щоб ефект від зміни податків став очевидним, необхідний певний проміжок часу, а також упевненість споживачів в тривалості дії нових податків. У зв'язку з цим використання податків як інструментів фінансового регулювання значною мірою ускладнюється, а часті зміни податкового законодавства в країні роблять неможливим достовірний моніторинг результатів регулюючого впливу на економіку. Результати розрахунків для основних фінансових інструментів стосовно до економіки України приведені в табл. 2.

В Україні найбільшим джерелом доходів зведеного бюджету є податки, які становлять 80% всіх доходів. Найважливішими є податок на додану вартість (ПДВ), податок на прибуток підприємств (ППП) та податок з доходів фізичних осіб (ПДФО). У 2011 році частки цих податків у податкових надходженнях зведеного бюджету становили відповідно 41,9, 15,5 та 17,7%. Причому на них разом припадає понад

70% усіх податкових надходжень зведеного бюджету, і тому їх якісне прогнозування є дуже важливим елементом бюджетного процесу.

Кінцевим результатом аналізу має бути рішення про зміну ставок конкретних податків, то нам треба здійснити перехід від приватних фінансових інструментів з притаманними їм величинами ставок до сукупного фінансового навантаження. Якщо така процедура буде реалізована, ми зможемо безпосередньо оцінювати вплив кожного конкретного податку на економічне зростання і доходи бюджету. Доцільно використовувати просту схему «зважування» податків з точки зору їх «фінансової сили», яка визначається базою оподаткування. Показник «фінансової сили» податку в цьому випадку представляє собою еластичність сукупного фінансового навантаження за процентною ставкою цього податку. Показник еластичності фіксує, на скільки процентних пунктів зміниться величина сукупного податкового тягаря при зміні ставки розглянутого податку на 1 процентний пункт. Для розрахунку даної величини необхідно визначити частку платежів по i -му податку у ВВП: $qi = Ti / Y$, де Ti – маса i -го виду фінансових надходжень. Знаючи базові ставки податків (si) і займаний ними вага в доходах щодо ВВП (qi), шуканий параметр еластичності фінансового тягаря Ei для i -го податку оцінюється за формулою:

$$Ei = qi / si. \quad [10]$$

Розрахункові значення еластичності Ei дозволяють провести співставлення «фінансової сили» розглянутих податків (табл. 3).

Так, з точки зору розміру фінансового навантаження зміна ставки податку з доданої вартості на 1 відсотковий пункт вия-

Таблиця 2. Ключові фінансові показники України 2007–2012 (прогноз) роки*

Фінансовий показник	2007	2008	2009	2010	2011	2012 (прогноз)
Доходи зведеного бюджету/ВВП, %	42,3	44,3	42,3	42,8	42,2	41,3
ПДВ/Доходи зведеного бюджету, %	27,0	30,9	29,9	30,6	41,9	43,7
Податок з прибутку підприємств/доходи зведеного бюджету, %	15,6	16,1	12,0	12,5	15,5	15,9
Податок з доходів фізичних осіб/доходи зведеного бюджету, %	15,8	15,4	15,9	12,6	2,3	2,2
Видатки зведеного бюджету/ВВП, %	44,3	47,4	51,0	50,2	46,4	43,8
Дефіцит державного бюджету/ВВП, %	-2,0	-3,1	-8,7	-7,4	-4,2	-2,5
Державний і гарант. борг /ВВП, %	12,4	20,0	34,8	39,5	40,8	42,4
Номинальний ВВП, млрд. грн.	720,7	948,1	913,3	1094,6	1300,6	1466,4
Реальний ВВП, зміна у %	7,9	2,3	-14,8	4,2	4,5	2,5

* Складено автором за даними Державного комітету статистики [11].

Таблиця 3. Фінансові характеристики економіки України за 2007–2012 (прогноз) роки*

Роки	Податок з доданої вартості (si=20%)		Податок з прибутку підприємств (si=25%)		Податок з доходів фізичних осіб (si=15%)	
	частка фінансових зборів у ВВП (qi), %	показник еластичності (Ei)	частка фінансових зборів у ВВП (qi), %	показник еластичності (Ei)	частка фінансових зборів у ВВП (qi), %	показник еластичності (Ei)
2007	11,4	0,6	6,6	0,3	6,7	0,4
2008	13,7	0,7	7,1	0,3	6,8	0,5
2009	12,6	0,6	5,1	0,2	6,7	0,4
2010	13,1	0,7	5,4	0,2	5,4	0,4
2011	9,6	0,5	3,6	0,1	2,5	0,2
2012 (прогноз)	9,9	0,5	3,6	0,1	2,5	0,2

* Складено автором за даними Державного комітету статистики [11].

вляється еквівалентним або зміні ставки податку на прибуток на 0,5 пункта, або зміні ставки податку з доходів фізичних осіб на 0,7 пункта в 2007 році, та зміна ставки податку з доданої вартості на 1 відсотковий пункт виявляється еквівалентним або зміні ставки податку на прибуток на 0,2 пункта, або зміні ставки податку з доходів фізичних осіб на 0,4 пункта в 2012 році. Отримана ієрархія фіскальних інструментів дає цілком певні орієнтири для процесу прийняття рішень про маніпулювання ними. Крім того, вектор еластичності фіскального тягаря (E_i) дозволяє проводити варіантні розрахунки впливу кожного податку на темпи економічного зростання.

Таким чином, підхід орієнтований на проведення агрегатних розрахунків. Враховуючи, що різні галузі і сегменти економіки по-різному реагують на зміни податків, запропоновані усереднені розрахунки будуть давати гарні результати тільки для періодів відсутності масштабної структурної перебудови економіки. Проте в будь-якому випадку даний підхід може використовуватися для орієнтовних прогнозів можливого впливу змін податкового клімату на економічне зростання і наповнення бюджету країни.

Найбільш універсальними і поширеними методами антикризового податкового регулювання, які були прийняті значною кількістю країн, стали зменшення податкових ставок, відстрочення зі сплати податків, збільшення розмірів амортизаційних відрахувань для зменшення тягаря податку на прибуток, спрощення порядку повернення ПДВ. Так, істотні відстрочки по сплаті податків отримали платники Бельгії, Бразилії, Великобританії. Нововведення в Норвегії, Австрії, Німеччині, Румунії, Фінляндії допускають прискорену амортизацію активів, особливо тих, що купуються в 2009 і 2010 роках. Тайвань, Філіппіни знизили ставки податку на прибуток на 5%, проте в більшості країн обмежилися менш масштабним зниженням ставок з цього податку або передбачили перехід на нові ставки протягом декількох років. У ряді країн також знижені ставки ПДВ по житловому будівництву, продуктів харчування, зменшено внески на соціальне страхування працівників [3, с. 25].

При розробці антикризових програм відновилась суперечка між монетаристами і кейнсіанцями щодо пріоритетних напрямків стимулювання економіки. Монетаристи, погоджуючись у принципі з ідеєю про те, що ринковій економіці необхідна ретельно спланована стабілізація, вважають, що така стабілізація може бути забезпечена центральним банком, що регулює обсяг грошової пропозиції, суми готівки в обігу і контроль над темпом зростання банківських депозитів. На їхню думку, цього достатньо для того, щоб запобігти депресії. Обґрунтовуючи пріоритет грошово-кредитного регулювання, монетаристи критикують державні антикризові програми, які використовують фіскальне стимулювання. Вони посилаються на «теорію еквівалентності Д. Рікардо», відроджену гарвардським економістом Робертом Барро, за словами якого, витрати, що покриваються за рахунок кредитів, не можуть дати ніякого ефекту, оскільки люди, знаючи про введення в май-

бутньому більш високих податків, за допомогою яких борг буде повертатися, просто стануть більше зберігати, придбають новий державний борг і залишать усі рішення про витрати незмінними [1, с. 79]. Однак думка про те, що додаткові державні витрати «витісняють» рівновеликий обсяг приватних витрат, що призводить у результаті до нульового результату подібного стимулювання, справедливо лише в тому випадку, якщо економіка працює на повну силу. В умовах зростання незадіяних виробничих потужностей і числа безробітних державні витрати збільшують сукупний попит.

Теорія, що лежить в основі застосування масштабних економічних стимулів, до яких вдалися багато урядів, спирається на поняття «виробничого дефіциту». Воно полягає в різниці між фактичним рівнем виробництва економіки та її потенційним рівнем. Якщо фактичне виробництво виявляється нижче потенційного, передбачається, що сукупних витрат буде недостатньо для покупки того, що могла б призвести економіка. Стимули – це проєктований урядом зростання сукупних витрат. Це можуть бути як безпосередньо державні, так і приватні витрати, для стимулювання яких скорочуються податки або знижуються процентні ставки. Ці дії призводять до зростання фактичної продуктивності до рівня потенційної продуктивності, що, таким чином, вирівнює «виробничий дефіцит».

Ефективність використання фіскальних стимулів характеризують фіскальні мультиплікатори, значення яких піддається коливанням в залежності від економічних умов. В економіці, що повністю використовує свої виробничі потужності, вони будуть рівні нулю, оскільки через відсутність вільних ресурсів збільшення попиту з боку держави просто компенсує інші витрати. Проте в період рецесії, коли частина виробничих потужностей не використовується, фіскальний стимул може підвищити загальний попит. У випадку, якщо стимул спровокує каскадне збільшення витрат серед споживачів і компаній, мультиплікатор може в значній мірі перевищити одиницю. Крім того, його значення також залежить від типу фіскальних заходів. Державні витрати можуть бути більш ефективними в цьому контексті, ніж зниження податків, якщо споживачі вважають за краще використовувати частину вивільнених коштів для формування заощаджень. Тим часом зниження податків, орієнтоване на бідні верстви населення, може бути більш ефективним, ніж таке ж зниження для більш забезпечених громадян. Це пов'язано з тим, що у людей з невисокими доходами вище схильність до споживання. Але в цілому загальне значення фіскального мультиплікатора також залежить від реакції людей на державні позики. Якщо витрати уряду підвищують рівень довіри населення до економіки, мультиплікатор може зрости завдяки збільшенню попиту і приватних інвестицій. Але якщо у відповідь на державні позики зростають процентні ставки, інвестори починають залишати ринки приватних інвестицій, а споживачі, які очікують подальшого зростання податків для фінансування нових державних позик, можуть скоротити витрати. Все це, швидше за все, відобразиться в

зниженні мультиплікатора, в тому числі і нижче нуля. Таким чином, серйозна розбіжність прогнозів мультиплікаторів для поточних стимулів пов'язана з різними припущеннями щодо впливу державних позик на процентні ставки і витрати приватного сектора. Наприклад, економісти в США ґрунтуються на тому, що ставка по федеральних фондах залишатиметься стабільною протягом чотирьох років і, відповідно, отримують мультиплікатор 1,6 за державними видатками та 1,0 – по зниженню податків [5].

У вітчизняних наукових виданнях досить давно робиться наголос на необхідності збалансування фіскальних та регулюючих інтересів у макроекономічному регулюванні. Формування і реалізація механізму фіскального регулювання відбувається під впливом таких чинників:

- регуляторна система, яка визначається чинною владою та впливовими політичними силами;
- мотиваційна система, яку формують соціальні інститути;
- інформаційна система, насамперед доступність та достовірність інформації.

Вибір інструментів фіскального регулювання передусім визначається обраною моделлю розвитку ринку. Так, характерною рисою оподаткування у США є відносно помірний його рівень, однак і рівень витрат з боку держави на соціальну сферу також є помірним. Азіатські моделі розвитку ринку (китайська, японська) радикально відрізняються від американської та європейських, оскільки їхнє формування відбувалося під впливом інших культурних традицій та релігійних переконань. Це зумовлює перекладання соціальних гарантій переважно на роботодавців із відповідним формуванням системи оподаткування та бюджетних видатків.

Європейська модель розвитку ринку характеризується більшими гарантіями з боку держави, що супроводжується і вищим рівнем оподаткування. Найвищий рівень централізації ВВП характерний для Скандинавських країн, які відзначаються і найбільшим обсягом державного сектору та найвищими соціальними гарантіями [4].

Дослідження західних науковців дозволяють визначити досить широке коло проблем, що підлягають вирішенню в рамках здійснення антикризового макроекономічного регулювання. Так, існують певні емпіричні закономірності та схожі риси фінансових криз, що спостерігалися у різних країнах за останні десятиріччя, зокрема:

- зростання рівня безробіття протягом кризи в середньому на 7% порівняно з докризовим періодом;
- зниження показника ВВП на душу населення більш ніж на 9%. Відновлення показника до прийнятого рівня триває в середньому два роки;
- зростання дефіциту бюджету по відношенню до ВВП. За даними МФВ, цей показник у середньому за країнами становить 5,3% від ВВП у період фінансової кризи [7];
- падіння обсягу податкових надходжень близько на 2,5% з огляду на погіршення економічного середовища;
- зростання державного боргу в середньому на 78% [9].

Вибір вектору фіскального регулювання, застосування його інструментів визначається особливостями інституціонального середовища, а також фіскальних традицій, які склалися не одне десятиліття. Особливості фіскальних традицій визначаються не тільки економічними, а й соціальними та культурними чинниками, які формують свідомість населення та його відношення до регуляторного впливу держави.

Фіскальна політика та збір податків є визначальними для спроможності уряду виконувати свої функції. Вплив бюджетних важелів чітко визначається змінами в двох сферах:

- збільшення державних витрат, підвищення сукупного попиту, збільшення рівня зайнятості населення, що потребує збільшення доходної частини бюджету;
- збільшення доходної частини бюджету, яке відбувається за рахунок збільшення податкових надходжень, а означає зменшення доходів платників податків, погіршення їхнього матеріального добробуту, найгірші наслідки це має в період економічних криз.

Заходи фіскальної політики, як дискреційної, так і політики автоматичних стабілізаторів, цілком підтверджують свою ефективність при подоланні фінансових потрясінь у розвинутих країнах. При цьому практика застосування інструментів фіскальної політики в країнах, що розвиваються, є недостатньо результативною. Закономірно, що початкові умови (трансформаційні процеси) впливають на ефективність програм протягом кризи. Впровадження фіскальної політики є обмеженим у країнах з високим докризовим рівнем сукупного боргу по відношенню до ВВП, проциклічним характером окремих інструментів фіскальної політики, а також за недостатнього застосування автоматичних стабілізаторів. Для реалізації в майбутньому контрциклічної політики уряду країн, що розвиваються, повинні приділяти особливу увагу розвитку фіскальних інститутів, зниженню політичних ризиків, а також проблемі виконання державного бюджету.

Фіскальні інструменти в умовах кризового розвитку повинні відповідати критеріям ефективності, зокрема бути:

- вчасними – чинити запланований вплив на економіку у визначений час;
- масштабними – у відповідь на значні обсяги скорочення сукупного попиту;
- тривалими – так само, як і сучасні кризи, що стають все більш затяжними;
- диверсифікованими – тому що уряд не спроможний точно визначити, які саме інструменти будуть дієвими;
- гнучкими – це надасть можливість модифікувати та доповнювати інструменти;
- універсальними – щоб широке коло країн мало можливість застосування аналогічних інструментів, враховуючи масштабність та строковість економічного спаду;
- послідовними – впровадженню фіскальних стимулів повинен передувати ґрунтовний аналіз потенційних коротко- та довгострокових наслідків [6].

Для подолання або ж зменшення перелічених вище ризиків для економіки України деякі науковці, а саме А.М. Соколовська, Л.М. Швабій, П.В. Мельник, пропонують:

а) встановлення та закріплення на законодавчому рівні оптимальних параметрів формування боргового тягаря для держави; б) підвищення ставок акцизних зборів та розширення групи підакцизних товарів; в) чітке визначення цілей та напрямів використання ресурсів боргового фінансування; г) підвищення ефективності стягнення наявної бази оподаткування з метою зменшення тіньового сектору економіки; д) затвердження обґрунтованості бюджету.

У цілях даного дослідження до інструментів фіскальної політики, що застосовуються в умовах кризового розвитку, слід віднести:

- державні видатки на закупівлю товарів та послуг;
- фіскальні інструменти, спрямовані на стимулювання споживчого попиту;
- фіскальні інструменти, спрямовані на стимулювання виробництва.

Аналіз свідчить, що рекомендації модифікації інструментів фіскальної політики в умовах кризи мають результат обґрунтування підходів до їх використання, зокрема трансфертів та зміни норм і структури податків, доцільно здійснювати з урахуванням принципів, запропонованих експертами МВФ, а саме:

- надання податкових пільг та направлення трансфертних платежів групам споживачів, що мають обмежений доступ до кредитних ресурсів. Такі заходи здатні не тільки стимулювати попит, а й позитивно вплинути на відновлення рівноваги фінансового сектору;
- послідовність та прозорість дій влади у питаннях оподаткування, пільг та субсидій, що підвищить рівень довіри населення до рішень уряду, знизить ефект «запобігливого заощадження» та, хоча б частково, відновить споживання [8].

Ще одним завданням фіскальної політики є стимулювання відновлення та розвитку приватного сектору економіки та його інвестиційного потенціалу. Фіскальні заходи є допоміжними. Держава може брати участь у реструктуризації підприємств, створенні спільних підприємств, іншим чином стимулювати розвиток галузей національної економіки, особливо це стосується стратегічно важливих підприємств.

В умовах кризового розвитку національні економіки реалізують фіскальну політику шляхом:

- стимулювання сукупного попиту шляхом створення умов для інвестування та збільшення державних закупівель;
- проведення динамічної податкової політики, орієнтованої на своєчасне реагування на зміни в економіці, реалізації заходів податкового регулювання, спрямованих на створення стимулів для максимального використання факторів виробництва та умов економічного зростання.

До напрямів вдосконалення фіскальної політики слід віднести:

- вдосконалити напрями видатків;

- посилити економічні санкції та кримінальну відповідальність за нецільове використання державних коштів;

- вдосконалити систему пільг на податки (пільги повинні бути прозорими і конкретними, необхідна система контролю за наданням пільг), посилити захист платників податку;

- вилучені кошти від продажу державних облигацій необхідно спрямувати на розвиток інноваційних підприємств, а не на поточне споживання чи фінансування збиткових підприємств, що у майбутньому збільшить реальний дохід держави;

- внутрішні і зовнішні запозичення можливі надалі, але держава має дотримуватися встановленої межі.

Висновки

Особливістю фіскального регулювання економічного зростання в Україні стало спрямування його на досягнення результатів протягом короткострокових періодів. Недостатньою є спрямованість фіскальної політики на досягнення високої якості економічного зростання, перетворення внутрішнього споживчого попиту на дієвий фактор економічного зростання, державне фінансування розвитку інфраструктури. Для забезпечення довгострокового економічного зростання потрібна активна фіскальна політика.

Список використаних джерел

1. Алехин Б.И. Причины долгосрочного финансирования государственных расходов / Б.И. Алехин // Государственный долг: пособие для студентов Академии бюджета и казначейства. – М., 2007. – С. 32–68.
2. Блауг М. Економічна теорія в ретроспективі / Блауг Марк; [пер. з англ. І. Дзюб]. – К.: В-во Соломії Павличко «Основи», 2001. – 670 с.
3. Малис Н.И. Вопросы налогообложения в условиях кризиса / Н.И. Малис // Финансы. – 2009 – №8. – С. 23–30.
4. Паєнтко Т.В. Інструменти фіскального регулювання фінансових потоків / Паєнтко Т.В. // Ефективна економіка. – №8, 2011. – <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=659>
5. Шулейко О.Л. Фискальные инструменты антикризисного макроэкономического регулирования / О.Л. Шулейко // Экономика и управление. – 2011. – №1(25) – С. 14–18.
6. A. Spilimbergo, S. Symansky, O. Blanchard, C. Cottarelli. Fiscal Policy for the Crisis by Fiscal Policy for Crisis // IMF Publication. – December 2008.
7. Reinhart C.M. The Economic and Fiscal Consequences of Financial Crises // Development Outreach // World Bank Institute. – October 2010.
8. Schiller B. The Macroeconomy Today. Fourth Edition. – New York, 1989. – Chapter 10, 16.
9. World Economic Databases // International Monetary Fund. – October. – 2010. – <http://www.imf.org/external/ns/cs.aspx?id=29>
10. www.ifs.org.uk – офіційний сайт Інституту фіскальних досліджень, Великобританія.
11. www.ukrstat.gov.ua – офіційний сайт Державного комітету статистики України
12. www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=42631 – офіційний сайт Міністерства фінансів України